Till
TCO
Joakim Lindström

Remiss

Datum
2025-09-08

Vår referens/våra referenser
Thomas Janson

Remissvar Delegationen mot arbetslivskriminalitet: SoU 2025:25

Unionens allmänna synpunkter

Den svenska modellen med hög organisationsgrad, hög kollektivavtalstäckning och många förtroendevalda är det främsta verktyget för att bekämpa arbetslivskriminalitet. Unionen ansluter sig till delegationens övergripande slutsats att det är viktigt att stärka den svenska arbetsmarknadsmodellen, i syfte att motverka att arbetstagare utnyttjas och konkurrensen snedvrids. Vi kan dock notera att specifika åtgärder för att främja anslutning till fackliga organisationer inte finns med i betänkandet. Det handlar till exempel om avdragsrätt för medlemsavgifter till fackliga organisationer.

Även om den svenska modellen ger en reglerad och välfungerande arbetsmarknad finns utmaningar, särskilt när det gäller grupper av arbetstagare som inte är fackliga medlemmar och/eller inte skyddas av kollektivavtal. Den svenska modellen förutsätter att frågor om lön hanteras av parterna. Samtidigt vet vi att ett av de vanligaste sätten att utnyttja arbetstagare och då främst migranter är att lura arbetstagarna på delar eller hela lönen och att dessa arbetstagare ofta faller mellan stolarna.

Det är uppenbart utifrån delegationens betänkanden, men också utifrån bedömningar gjorda av andra institutioner, att Sverige i förhållande till andra länder ligger efter vad gäller åtgärder för att bekämpa arbetslivskriminalitet. Det handlar om medvetenhet om problemet, lagstiftning samt administrativa och organisatoriska åtgärder. Unionen delar därför delegationens bedömning att arbetet behöver långsiktighet, resurser, samverkan med alla relevanta aktörer, inklusive arbetsmarknadens parter, samt informationsspridning.

Vi stödjer också bedömningen att det straffrättsliga skyddet mot arbetskraftsexploatering bör ses över, att det bör vara subsidiärt och gälla all arbetskraft. Det finns i dagsläget frågetecken om Sverige fullföljer åtaganden vi gjort i relevanta internationella fördrag. Sverige har till exempel åtagit sig att skydda och stödja arbetstagaren vid misstanke om arbetskraftsutnyttjande så att denne får upprättelse och kompensation men även kan bidra till utredningen.

Unionen anser att det är helt centralt att flytta fokus så att de personer och företag som utnyttjar arbetskraft i kriminella upplägg drabbas av sanktioner och påföljder,

inte de arbetstagare som är drabbade. I möjligaste mån bör staten tillse att den anställde kan bidra till att exponera arbetslivskriminalitet och att de erbjuds skydd och trygghet från hämndåtgärder från exploaterande arbetsgivare.

Unionen vill också understryka att de fackliga organisationerna, vars roll det är att bevaka att kollektivavtal efterlevs, inte kan ta höjd för att hantera brottslighet utan där måste de rättsvårdande myndigheterna ta ett större ansvar, även om det är viktigt med samverkan mellan arbetsmarknadens parter och det allmänna.

Unionens synpunkter på specifika delar av betänkandet

Lönestöld och kvittning

Delegationen menar att det inte är lämpligt att i Sverige införa straffbestämmelser om lönestöld enligt norsk förebild. Däremot bedömer utredningen att det finns skäl att överväga att införa en reglering med innebörd att den som träffar överenskommelse med en arbetstagare om att lön och andra ersättningar ska betalas tillbaka i efterhand eller att kvittning ska ske mot framtida lön ska dömas till en straffrättslig påföljd, om en återbetalning eller kvittning enligt avtalet skulle innebära en oberättigad vinst för arbetsgivaren.

Unionen menar att de båda förslagen inte är principiellt olika varandra och skulle därför föreslå att både frågan om lönestöld och frågan om kvittning behandlas samlat i en vidare beredning. Båda frågorna innebär att en allmän domstol ska bedöma vilken lön en arbetstagare är berättigad till och därmed måste den tolka anställningsavtal och/eller kollektivavtal. Delegationen hänvisar i sitt resonemang gällande lönestöld till att antalet fällande domar är få i Norge och att den norska lagen haft liten effekt. Det framgår dock i HEUNI-rapporten att det främst beror på höga beviskrav, okunskap och för lite resurser och att mycket tyder på att lönestöld är det mest förekommande arbetslivskriminella brottet i Norge.

Det finns idag ett utrymme i den svenska lagstiftningen som innebär att en företrädare för en arbetsgivare kan dömas till ansvar för brott om lön inte betalas. Brotten bedrägeri, oredligt förfarande eller ocker skulle, givet omständigheterna, kunna aktualiseras. De största riskerna är i situationer där arbetstagaren inte är facklig medlem och där det inte finns kollektivavtal eller facklig representation. Det innebär att de personer som har minst möjlighet att gentemot arbetsgivaren hävda sina rättigheter om överenskommen lön också är de mest utsatta i övrigt på arbetsmarknaden. Att överväga lagstiftning mot lönestöld och kvittning där arbetsgivaren erhåller en oberättigad vinst skulle ge nya verktyg för att beivra arbetslivskriminalitet. Detta måste dock utredas i samarbete med arbetsmarknadens parter.

En stärkt rätt till viss lön med förebild i 2013 års lag

Delegationen föreslår att en ny lag ska införas som ska gälla vid tvist om lön eller annan ersättning mellan en arbetsgivare och en utlänning som är eller har varit

arbetstagare hos arbetsgivaren och som har eller har haft arbetstillstånd för det arbete som fordran i tvisten avser.

Förslaget innebär att om arbetstagaren inte visar annat så ska lönen, andra ersättningar och sysselsättningsgraden i anställningen anses motsvara vad som följer av det anställningsavtal som har varit en förutsättning för Migrationsverkets beslut om arbetstillstånd. Om inte arbetsgivaren eller arbetstagaren visar annat ska den period under vilken arbete har utförts anses vara 3 månader.

Unionen stödjer detta förslag.

En sanktionsavgift kopplad till utlänningslagstiftningens krav på vissa anställningsvillkor

Delegationen föreslår att om ett uppehållstillstånd för arbete har återkallats eller en ansökan om förlängt arbetstillstånd har avslagits på grund av att utlänningen inte har haft sådana arbets- och anställningsvillkor som har varit en förutsättning för tillståndet ska den som har tillämpat de sämre villkoren betala en sanktionsavgift. Sanktionsavgiften ska vara det prisbasbelopp som gällde när Migrationsverket fattade sitt beslut rörande utlänningens arbetstillstånd. Om det under en längre tid än tre månader har tillämpats sämre villkor än sådana som krävs för att förutsättningarna för arbetstillstånd ska vara uppfyllda ska avgiften i stället vara två prisbasbelopp.

Unionen stödjer detta förslag.

Diskrimineringsombudsmannen bör få föra talan för irreguljära migranters rätt till lön

Delegationen föreslår att om inte en arbetstagarorganisation företräder den enskilde i en tvist om lön eller annan ersättning enligt lagen om rätt till lön och annan ersättning för arbete utfört av en utlänning som inte har rätt att vistas i Sverige, ska Diskrimineringsombudsmannen få föra talan vid Arbetsdomstolen.

Unionen avstyrker förslaget. Diskrimineringsombudsmannen har enligt sin instruktion expertkompetens inom diskrimineringslagen och föräldraledighetslagen och har inte expertis i den typ av arbetsrättsliga tvister som förslaget handlar om. Ombudsmannen skulle i så fall behöva bygga upp denna kompetens, för det fåtal fall som skulle komma ifråga. Det är heller inte sannolikt att irreguljära migranter skulle vända sig till en svensk myndighet, särskilt inte om förslaget om informationsplikt genomförs.

De fackliga organisationerna har huvudansvaret på svensk arbetsmarknad att företräda arbetstagare, i första hand sina medlemmar men även andra arbetstagare om det finns starka skäl. Skälen för att bryta den principen är inte tillräckliga enligt Unionen.

Förordning om statsbidrag till arbetstagarorganisationer för kostnader för att bistå utlänningar

Delegationen föreslår ett nytt statsbidrag till arbetstagarorganisationer för kostnader för att bistå utlänningar som inte har rätt att vistas i Sverige att göra sin rätt gällande enligt lagen om rätt till lön och annan ersättning för arbete utfört av en utlänning som inte har rätt att vistas i Sverige. Syftet med statsbidraget ska vara att främja att arbetstagarorganisationer bistår sådana utlänningar med att få den lön och annan ersättning som de har rätt till.

Unionen stödjer förslaget. Istället för ett lägga på uppgifter på Diskrimineringsombudsmannen kan resurser gå till det arbete som de fackliga organisationerna gör för att irreguljära migranter ska kunna kräva sina rättigheter. Unionen föreslår att ersättningsnivån höjs för att få en bättre effekt av statsbidraget. Dessutom bör statsbidraget även kunna nyttjas för uppsökande eller förebyggande insatser.

Möjligheterna till tidsbegränsade uppehållstillstånd för att hävda sin rätt bör utökas

Delegationen föreslår att en utlänning som vistas här ska, efter egen ansökan, få beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, också när utlänningen företräds av Diskrimineringsombudsmannen eller en arbetstagarorganisation i en fråga som avses i lagen om rätt till lön och annan ersättning för arbete utfört av en utlänning som inte har rätt att vistas i Sverige eller har väckt talan enligt den föreslagna lagen om lön och annan ersättning för arbete av en utlänning med arbetstillstånd.

Unionen noterar att det i delegationens delbetänkande från 2024 konstateras att Sverige kritiserats av internationella insatser för att irreguljära migranter som utsatts för arbetskraftsexploatering utvisats på grund av migrationsrättsliga överträdelser, trots farhågor om att människohandel kan ha förekommit. Delegationen gjorde då bedömningen att Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten borde utveckla sitt arbete och stärka sitt fokus på att bekämpa människohandel för tvångsarbete och människoexploatering. Det är således myndigheterna som har ett primärt ansvar att skydda brottsoffer och tillse att de kan bidra till utredningen och få upprättelse. Obetalda löner, vilket inte faller är inom det straffrättsliga området kan också vara en indikator på annan arbetslivskriminalitet som bör utredas av Polismyndigheten eller Arbetsmiljöverket.

Unionen anser att det är väsentligt att förbättra möjligheterna för arbetstagare att få sina rättigheter tillgodosedda och att ett mycket viktigt verktyg är tidsbegränsade uppehållstillstånd. Unionen vill understryka att det inte enbart är i samband med en rättsprocess som arbetstagaren kan behöva skydd. Ett ärende kan inledas med en förhandlingsframställan och även i detta skede kan det behövas tillfälliga uppehållstillstånd. Information om att en arbetstagarorganisation har åtagit sig att representera en arbetstagare bör ha stor vikt vid myndigheternas handläggning, men fackliga organisationer kan och bör inte ta ansvar för ett myndighetsbeslut.

Sanktionsavgiften i utstationeringsförordningen bör höjas, differentieras och indexeras

Förslaget från delegationen är att sanktionsavgiften enligt förordningen om utstationering av arbetstagare ska höjas till ett prisbasbelopp vid överträdelse av vad som anges i lagen om utstationering av arbetstagare samt ett halvt prisbasbelopp vid överträdelse av bestämmelserna om anmälan om utstationering, eller en underrättelse om utebliven dokumentation. Vid upprepade överträdelser kan en sanktionsavgift höjas till 200 000 kronor.

Idag är sanktionsavgiften på 20 000 kronor. I EU finns ett stort spann med sanktionsavgifter från 240 euro till 48 000 euro.

Unionen stödjer delegationens förslag. Det är uppenbart att det idag finns svårigheter att kontrollera löner och villkor på svensk arbetsmarknad på grund av att uppgifter om utstationering inte är uppdaterade. Som delegationen skriver så riskerar det att leda till osund konkurrens och till att den svenska arbetsmarknadsmodellen undergrävs.

Övriga frågor

Unionen stödjer att Bolagsverket ska ansvara för uppgiften att tillhandahålla ett system för samordnad vidareförmedling av registerinformation om företag. Vidare anser förbundet att det är rimligt att återinföra revisionsplikten för små aktiebolag, men att det måste balanseras mot de ökade kostnader det innebär för de minsta företagen. Unionen är också positiva till att förordningen om statsbidrag för visst våldsförebyggande arbete ändras på så sätt att människohandel för alla ändamål omfattas.

Arbetet framåt

Unionen har tidigare pekat på vikten av forskning och kunskap som viktiga faktorer för att bekämpa arbetslivskriminalitet. Vi har föreslagit att det bildas ett forskningscentrum liknande HEUNI, också för att koppla samman forskare och praktiker. Vi är positiva till att utveckla Brottsförebyggande rådets uppdrag i denna riktning men även att kunskapshöjande insatser kan ske via ett utvidgat och utvecklat uppdrag till myndigheterna i samverkan. Forskningscentrumet bör få i uppdrag att ta fram kunskapssammanställningar, rapporter och vägledningar kring arbetslivskriminalitet. Institutet kan med fördel förläggas till Södertörns högskola och samordnas med initiativet Sverige mot organiserad brottslighet (SMOB), som syftar till att stärka Sveriges förmåga att bekämpa den kriminella ekonomin, stärka kapaciteten att utreda ekonomisk brottslighet samt att främja tvärsektoriell samverkan mellan relevanta samhällsaktörer. Regeringen bör därför utvidga och permanenta Södertörns högskolas uppdrag (SMOB).

Som sagts i de allmänna synpunkterna är samverkan, tillräckliga resurser och långsiktighet viktiga faktorer för framgång. Unionen vill understryka betydelsen av att Arbetsmiljöverket får tillräckliga resurser för sin samordning av myndighetsuppdraget. Det är också viktigt att värdesätta det internationella arbetet, i t.ex.

plattformen mot odeklarerat arbete och det nordiska samarbetet. Arbetslivskriminaliteten är gränsöverskridande och då måste myndigheternas arbete också vara det. En del i det fortsatta arbetet med det fortsatt kunskapshöjande uppdrag bör bestå i att de samverkande myndigheterna lämnar en återkommande rapport med en lägesbild, eventuella internationella erfarenheter samt ytterligare behov av åtgärder.

Unionen delar delegationens bedömning av behovet av informationsinsatser riktade till utsatta arbetstagare. Vi delar även bedömningen att arbetsmarknadens parter har en viktig roll när det gäller att motverka och förebygga arbetslivskriminalitet. Regeringen och de samverkande myndigheter bör utvidga samarbetet och samråden och tillsammans med parterna komma överens om en mer strukturerad och långsiktig samverkan. Detta bör också innefatta arbetslivskriminalitetscentra.

Unionen kan konstatera att det finns ett uttryckligt önskemål från fack och arbetsgivare att ha ett tätare samråd på central nivå och att fler arbetstagarorganisationer från LO, TCO och Saco bör involveras i arbetet. Arbetslivskriminalitet är förvisso mest förekommande i LO-branscher, men påverkar i allra högsta grad även tjänstemän och akademiker. Arbetsmarknadens parter bör även involveras mer på regional nivå, dvs i det arbete som bedrivs på de regionala centren mot arbetslivskriminalitet.

Peter Hellberg, Förbundsordförande, Unionen